

УДК 614.849

Тесленко О. М., Доценко О. Г., Савченко О. В., Вересенко О. В., Борисова А. С.,
Український науково-дослідний інститут цивільного захисту

ДОСВІД ОЦІНЮВАННЯ ДІЙ ПІДРОЗДІЛІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС РЕАГУВАННЯ НА НЕБЕЗПЕЧНІ ПОДІЇ

Проведено аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання дій підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час реагування на небезпечні події. Визначені критерії, за якими доцільно виконувати оцінювання дій та основні етапи порядку проведення такої роботи. Описані основні недоліки нормативних документів щодо Оцінювання дій оперативно-рятувальних підрозділів під час ліквідації пожеж та надзвичайних ситуацій. Вивчено досвід підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту щодо оцінювання дій під час реагування на пожежі та надзвичайні ситуації. Проаналізовано основні питання, які розглядаються в аналізі діяльності органів управління, сил та засобів з ліквідації пожеж і надзвичайних ситуацій. Обґрунтовано порядок оцінювання дій підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж та ліквідації надзвичайних ситуацій. Результати роботи будуть використовуватися посадовими особами Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України під час проведення оцінювання дій аварійно-рятувальних формувань ОРС ЦЗ під час реагування на небезпечні події, послідовність складання Звіту про оцінювання дій на основі реалізації «Рекомендацій про порядок оцінювання дій аварійно-рятувальних формувань ОРС ЦЗ під час реагування на небезпечні події».

Ключові слова: оцінювання дій, порядок оцінювання дій, травмування, загибель, пошкодження техніки.

Постановка проблеми. В більшості випадків травмування та загибелі працівників пожежно-рятувальних підрозділів під час ліквідації пожеж і надзвичайних ситуацій відбувається в наслідок неправильних рішень та дій під час виконання оперативних завдань. У зарубіжних країнах з метою недопущення повторення помилок працівниками пожежно-рятувальних підрозділів під час виконання оперативних завдань в рамках функціональної підготовки проводиться робота серед особового складу із вивчення та аналізування дій підрозділів, в результаті яких допускалися помилки, що призводили до травмування, загибелі людей та ускладнення оперативної обстановки.

Щороку в Україні під час ліквідації пожеж і надзвичайних ситуацій в середньому отримують травми 25 та гине 2 працівників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (ОРС ЦЗ). Однією із причин такого стану є незадовільний стан функціональної підготовки особового складу ОРС ЦЗ,

складовою якого є недосконалий порядок проведення аналізу дій підрозділів ОРС ЦЗ під час реагування на небезпечні події (далі – Оцінювання дій).

Формулювання цілей статті. Метою цієї роботи є проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід щодо порядку Оцінювання дій.

Об'єктом досліджень є процес Оцінювання дій.

Предметом досліджень є вітчизняні та зарубіжні вимоги нормативних документів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні нині під час Оцінювання дій керуються [1]. Згідно із цим документом Оцінювання дій є однією складовою дослідження пожежі і входить до групи вихідних даних про організацію гасіння пожежі (рисунок 1).

Дослідженню підлягають всі пожежі, які беруться на облік, а також пожежі, до ліквідації яких залучалися підрозділи ОРС ЦЗ. Дослідження складних пожеж, збиток від яких становить 1,0 тис. і більше

мінімальних заробітних плат, проводять досвідчені групи співробітників та за результатом складають опис пожежі. Дослідження інших пожеж проводить керівник гасіння пожежі, при цьому за результатами дослідження пожеж, на ліквідацію яких задіяні два та більше караулів, складається картка бойових дій, порядок оформлення результатів дослідження інших пожеж не визначено.

Кінцевим етапом дослідження пожежі є розгляд пожежі з начальницьким складом гарнізону (частини, загону) та особовим складом, який брав участь у гасінні пожежі. Під час розгляду пожежі заслуховують керівника гасіння пожежі та інших керівників дільниць, надається можливість кожному учаснику висловити свою думку,

подати зауваження та пропозиції. Керівник занять узагальнює виступи, характеризуються позитивні та негативні моменти у діях підрозділу ОРС ЦЗ під час гасіння пожежі. Порядок проведення розгляду пожежі визначений в [2], так, в документі визначено, що під час розгляду пожежі оцінюється особливості її розвитку, бойові дії підрозділів, нехарактерні явища і події, що ускладнювали гасіння, питання безпеки праці та розробляються заходи, що направлені на запобігання недоліків, які мали місце в ході гасіння, узагальнення й поширення позитивного досвіду гасіння.

На підставі результатів досліджень пожеж кожний підрозділ один раз на півроку, а ГУ(У) ДСНС України, один раз на рік, готують аналіз дій підрозділів ОРС ЦЗ.

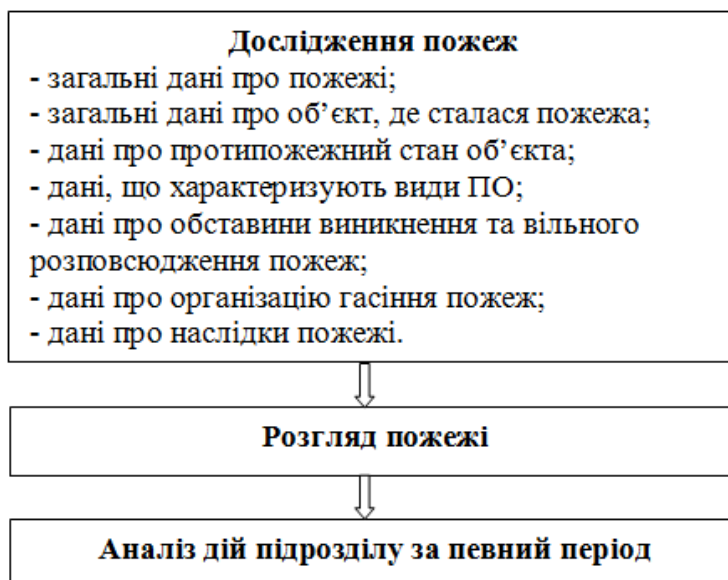

Рисунок 1 – Схема дослідження пожеж згідно із [1]

Недоліками документа [1] є:

- невідповідність його змісту новим завданням та функціям, що покладені на ДСНС України, зокрема щодо функцій дослідження пожеж;

- проведення Оцінювання дій підрозділів ОРС ЦЗ за кожною пожежею є не доцільним та несе необґрунтовані додаткові навантаження, тому актуальним є визначення критеріїв, за якими доцільно проводити таке Оцінювання дій;

- відсутній порядок оформлення результатів дослідження пожежі у випадку, якщо на пожежу виїздив один караул;

- проведення Оцінювання дій керівником гасіння пожежі може бути упередженим та необ'єктивним, оскільки керівник гасіння пожежі є зацікавленою особою, особливо якщо під час гасіння пожежі мав місце випадок неналежного виконання обов'язків або допущені помилки, що призвело до негативних наслідків;

- даний документ не визначає порядок Оцінювання дій підрозділів ОРС ЦЗ під час ліквідації надзвичайних ситуацій.

Порядок оцінювання дій органів управління і сил цивільного захисту, які залучені, або залучались для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт,

наведений в документі [3], що на сьогодні втратив чинність. Згідно із цим джерелом інформації Оцінювання дій проводиться посадовими особами органів державного нагляду у складі комісій з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Під час оцінювання дій складається журнал аналізу дій органів управління і сил цивільного захисту, в якому зазначаються характеристика місця

виникнення надзвичайної ситуації, параметри і характеристики (часові або інші) дій підрозділів, оцінка кожного параметру дії та загальна оцінка. Схему порядку оцінювання дій органів управління і сил цивільного захисту, які залучались для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт згідно із [3], наведено на рисунку 2.

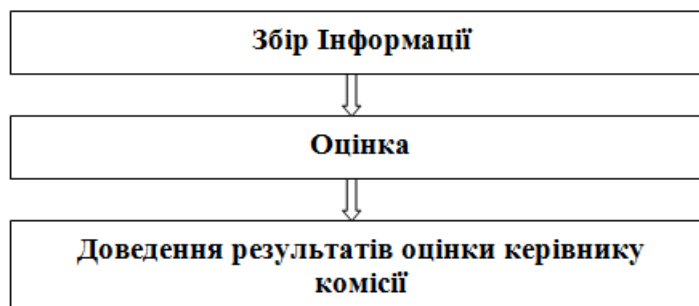

Рисунок 2 – Схема порядку оцінювання дій органів управління і сил цивільного захисту, які залучались для проведення рятувальних та інших невідкладних робіт згідно із [3]

Недоліками зазначеного порядку Оцінювання дій є:

- відсутні критерії, що визначають, у яких випадках необхідно проводити Оцінювання дій та не установлені терміни проведення Оцінювання;

- проведення Оцінювання дій посадовою особою органу Державного пожежного нагляду є необґрунтованим, оскільки така особа за своїми обов'язками не має відповідних знань, навичок та практичного досвіду для виконання такої роботи;

- результати оцінювання оформляються у вигляді оцінки (числового значення). При цьому не наводяться пропозиції, висновки, не передбачено доведення їх до іншого особового складу, що бере участь у ліквідації надзвичайних ситуацій.

Рекомендації щодо аналізу дій органів управління та сил під час ліквідації надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру викладені в [4]. Згідно із цим документом Оцінювання дій проводять для всіх надзвичайних ситуацій регіонального та державного рівнів. Оцінювання дій проводять найбільш підготовлені фахівці в термін до 20 діб після її ліквідації. За результатами готується Аналіз дій органів управління та сил під час ліквідації надзвичайної ситуацій.

Кінцевим етапом Оцінювання дій є розбір дій з керівним складом підпорядкованих органів управління. Схема Оцінювання дій органів управління та сил під час ліквідації надзвичайної ситуацій згідно з [4] наведена на рисунку 3.

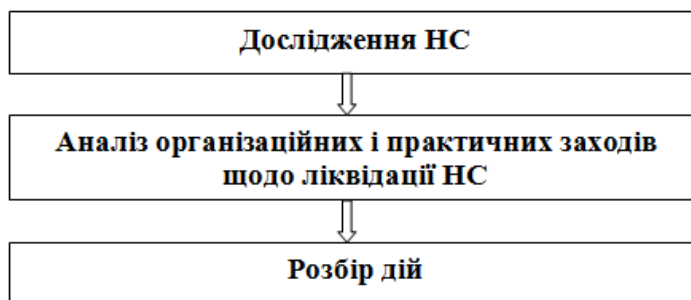

Рисунок 3 – Схема Оцінювання дій органів управління та сил під час ліквідації надзвичайної ситуацій згідно з [4]

Недоліками документу [4] є те, що рівень надзвичайної ситуації не може бути критерієм для Оцінювання дій, оскільки не завжди надзвичайна ситуація певного рівня зумовлена діяльністю або бездіяльністю підрозділів ОРС ЦЗ, крім того присвоєння надзвичайній ситуації певного рівня згідно з [5] передбачає певний термін, що не може бути прив'язаний до Оцінювання дій підрозділів ОРС ЦЗ та впливати на якість їхньої роботи.

В Російській Федерації Оцінювання дій підрозділів під час гасіння пожеж та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій проводиться згідно з [6, 7].

Порядок, що визначається в документі [6] аналогічний [1]. Разом із цим в цьому документі чітко визначені критерії, що обумовлюють необхідність проведення дослідження пожежі. Так, для пожеж, на яких сталася загибель 1-4 людей, травмування 1-9 людей, збиток від пожежі склав менше 3420 мінімальних заробітних плат складається картка дій пожежного підрозділу по гасінню пожежі. Картка складається у термін 5 діб з моменту ліквідації пожежі та підлягає вивченню у термін 10 діб. Для пожеж, на яких сталася загибель 5 і більше людей, травмування 10 і більше людей, збиток від пожежі склав 3420 і більше мінімальних заробітних плат, до гасіння пожежі залучалися сили і засоби за підвищеним номером (рангом) виклику складається опис пожежі. Опис пожежі складається у термін 30 діб з моменту ліквідації пожеж.

Слід відмітити, що збиток від пожежі не може бути критерієм для Оцінювання дій, оскільки не завжди великі збитки від пожежі є наслідком діяльності або бездіяльності підрозділів ОРС ЦЗ.

Згідно із [7] Оцінювання дій під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру є одним із складових етапів аналізу надзвичайної ситуації (аналіз діяльності органів управління, сил і засобів з ліквідації надзвичайної ситуації), який проводить робоча група, що створюється комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. До складу комісії включається представники об'єкта, на якому сталася надзвичайна ситуація, органу виконавчої влади, страхових компаній

експертних організацій. В ході аналізу діяльності органів управління, сил і засобів з ліквідації надзвичайної ситуації досліджуються такі питання: хронологія ліквідації надзвичайної ситуації, інформація про сили і засоби, що задіяні для ліквідації надзвичайної ситуації, аналіз ефективності дій сил, аналіз ефективності застосування для ліквідації надзвичайної ситуації техніки та технологій, аналіз результатів приймання іноземної допомоги під час ліквідації надзвичайної ситуації, висновки, що відображають позитивний досвід ліквідації надзвичайної ситуації, недоліки діяльності органів управління силами і засобами, а також пропозиції щодо їх усунення.

В Республіці Білорусь Оцінювання дій проводиться згідно із [8]. Принципово схема порядку Оцінювання дій аналогічна в Російській Федерації. Так, дослідженню підлягають пожежі зі збитком на суму 50000 базових величин, з груповою загибеллю людей (5 і більше чоловік), а також пожежі, для гасіння яких притягувалися сили і засоби більш ніж одного пожежного аварійно-рятувального підрозділу, та представляли науковий і практичний інтерес.

В США під час оцінювання дій особливу увагу приділяють випадкам травмування та загибелі особового складу. При цьому, не тільки під час виконання бойових завдань, але й під час навчань, повернення в підрозділ після ліквідації інциденту, під час несення чергування, поза черговий час (в побуті, в тому числі захворювання, які стали наслідком професійної діяльності).

Інциденти, на яких особовий склад отримав травми, аналізуються, порядок такого аналізу визначений [9], та за результатами проведеного аналізу складається звіт, який оприлюднюється на офіційному сайті профспілки пожежників. На підставі таких звітів формується та ведеться постійна статистика отримання травм, яку веде Національна протипожежна асоціація (NFPA), та причин їх отримання, а також формуються пропозиції щодо розроблення відповідних стандартів та ведення пропаганди. Звіти в обов'язковому порядку надсилаються у всі муніципальні департаменти.. Схема виконання зазначеної роботи наведена на рисунку 4.

Рисунок 4 – Схема вивчення причин травмування особового складу пожежної охорони США

В Польщі порядок Оцінювання дій пожежно-рятувальних підрозділів регламентовано наказом Міністра внутрішніх справ [10]. Оцінювання дій проводить кожний окремий пожежний підрозділ, при цьому складається картка події (має затверджену форму).

Оцінювання дій проводиться як під час виконання бойових завдань, так і під час навчань пожежних підрозділів. Особливо увага приділяється під час Оцінювання дій наданню першої домедичної допомоги постраждалим. Оцінювання дій проводиться у разі загибелі або травмування людей в тому числі серед особового складу пожежних підрозділів, під час дорожньо-транспортних подій за участю пожежних підрозділів, під час пошкоджень пожежних автомобілів на пожежах чи навчаннях. Під час Оцінювання дій проводиться опитування свідків та осіб, що залучалися до ліквідації пожежі, при цьому використовуються фото, відео з камер відеореєстраторів тощо.

Картка події направляється в центральний апарат Міністерства внутрішніх справ із підписами диспетчера, командира підрозділу, який виїжджав на пожежу, та начальника частини для узагальнення інформації. За результатом узагальнення інформації робляться висновки про експлуатаційну готовність пожежного підрозділу для подальшого несення служби.

Суб'єкт пожежі (приватна особа чи страхова компанія) може також самостійно підготувати Оцінювання дій пожежних підрозділів під час ліквідації пожежі.

Висновки. За результатами проведених досліджень можна зробити такі висновки:

1. В Україні Оцінювання дій є однією складовою дослідження пожеж і наслідків надзвичайних ситуацій, що не відповідає завданням та функціям аварійно-рятувальних формувань.

2. Відсутні критерії, які визначають необхідність проведення Оцінювання дій, проведення таких робіт за кожною пожежею, є недоцільним та несе не обґрунтовані навантаження на аварійно-рятувальні формування. При цьому в зарубіжних країнах такими критеріями, як правило, є: загибель та травмування людей, в тому числі серед особового складу пожежних підрозділів, пошкодження аварійно-рятувальної техніки тощо.

3. В зарубіжних країнах порядок Оцінювання дій, як правило, обумовлений такими етапами: збір інформації про небезпечну подію, узагальнення інформації про небезпечну подію, встановлення причин наслідків, що сталися, розробка висновків та пропозицій, поширення отриманого досвіду серед інших підрозділів.

4. Формування критеріїв, які визначають необхідність проведення Оцінювання дій, доцільно здійснити з урахуванням того, що аварійно-рятувальні підрозділи реагують на небезпечну подію (в тому числі пожежу). При цьому, до зазначених критеріїв не доцільно включати збитки та ранг надзвичайної ситуації.

Перспективи подальших досліджень. В подальших дослідженнях доцільно сформулювати критерії, які визначають необхідність проведення Оцінювання дій, обґрунтувати основні етапи Оцінювання дій та розробити порядок Оцінювання дій.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Вказівка з вивчення та аналізу пожеж, затверджена начальником ГУДПО МВС України 25.03.2002 №12/2/1090.
2. Вказівка по тактичній підготовці начальницького складу Державної пожежної охорони МВС України, затверджена начальником ГУДПО МВС України 30.12.1998.
3. Наказ МНС України від 12.01.2010 р. № 1, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 05.05.2010 за №316/17611 «Про затвердження Інструкції з організації роботи органів державного нагляду у сфері цивільного захисту та техногенної безпеки».
4. Наказ МНС України від 05.07.2007 № 685 «Про затвердження методичних рекомендацій органів управління в надзвичайних ситуаціях».
5. Наказ МНС України від 12.12.2012 № 1400 «Про затвердження кваліфікаційних ознак надзвичайних ситуацій».
6. Методические рекомендации по изучению пожаров, утвержденные главным военным экспертом 27.02.2013 г. №2-4-87-2-18.
7. Методические рекомендации по анализу чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера на территории Нижегородской области, утвержденные начальником главного управления МЧС по Нижегородской области 07.11.2012 г.
8. «Инструкция по составлению описаний пожаров и карточек боевых действий сил и средств на пожаре».
9. NFPA 1500, Standard on Fire Department Occupational Safety and Health Program (Стандарт з пожежної безпеки та охорони праці).
10. Постанова Міністра внутрішніх справ Республіки Польща від 18 лютого 2011 року «Правила для організації національного порятунку та ліквідації пожеж».

REFERENCES

1. Vkazivka z vyvchennia ta analizu pozhezh, zatverdzhena nachalnykom HUDPO MVS Ukrainy 25.03.2002 №12/2/1090.
2. Vkazivka po taktychnii pidhotovtsi nachalnytskoho skladu Derzhavnoi pozhezhnoi okhorony MVS Ukrainy, zatverdzhena nachalnykom HUDPO MVS Ukrainy 30.12.1998.
3. Nakaz MNS Ukrainy vid 12.01.2010 r. № 1, zareiestrovanyi v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 05.05.2010 za №316/17611 «Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii roboty orhaniv derzhavnoho nahliadu u sferi tsyvilnoho zakhystu ta tekhnogennoi bezpeky».
4. Nakaz MNS Ukrainy vid 05.07.2007 № 685 «Pro zatverdzhennia metodychnykh rekomendatsii orhaniv upravlinnia v nadzvychainykh sytuatsiiakh».
5. Nakaz MNS Ukrainy vid 12.12.2012 № 1400 «Pro zatverdzhennia kvalifikatsiinykh oznak nadzvychainykh situatsii».
6. Metodicheskie rekomendatsii po izucheniyu pozharov, utverzhdennye glavnyim voennym ekspertom 27.02.2013 g. №2-4-87-2-18.
7. Metodicheskie rekomendatsii po analizu chrezvychnykh situatsiy prirodnoho i tekhnogennoho kharaktera na territorii Nizhegorskoy oblasti, utverzhdennye nachalnikom glavnogo upravleniya MChS po Nizhegorskoy oblasti 07.11.2012 g.
8. «Instruktsiya po sostavleniyu opisaniy pozharov i kartochek boevykh deystviy sil i sredstv na pozhare».
9. NFPA 1500, Standard on Fire Department Occupational Safety and Health Program (Standart z pozhezhnoi bezpeky ta okhorony pratsi).
10. Postanova Ministra vnutrishnikh sprav Respubliki Polshcha vid 18 liutoho 2011 roku «Pravyla dlia orhanizatsii natsionalnoho poriatunku ta likvidatsii pozhezh».

*Тесленко А. Н., Доценко А. Г., Савченко О. В., Вересенко О. В., Борисова А. С.,
Український научно-дослідницький інститут громадянської захисти*

ОПЫТ ОЦЕНКИ ДЕЙСТВИЙ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОПЕРАТИВНО-СПАСАТЕЛЬНОЙ СЛУЖБЫ ГРАЖДАНСКОЙ ЗАЩИТЫ ВО ВРЕМЯ РЕАГИРОВАНИЯ НА ОПАСНЫЕ СОБЫТИЯ

Проведен анализ отечественного и зарубежного опыта по оценке действий подразделений оперативно-спасательной службы гражданской защиты во время реагирования на опасные события. Определены критерии, по которым целесообразно проводить Оценку действий и основные этапы порядка проведения такой работы. Описаны основные недостатки нормативных документов по Оценке действий оперативно-спасательных подразделений при ликвидации пожаров и чрезвычайных ситуаций. Изучен опыт подразделений оперативно-спасательной службы гражданской защиты по оценке действий во время реагирования на пожары и чрезвычайные ситуации. Проанализированы основные вопросы, которые рассматриваются в анализе деятельности органов управления, сил и средств по ликвидации пожаров и

чрезвычайных ситуаций. Обоснованно порядок оценки действий подразделений Оперативно-спасательной службы гражданской защиты при тушении пожаров и ликвидации чрезвычайных ситуаций. Результаты работы будут использоваться должностными лицами оперативно-спасательной службы гражданской защиты ГСЧС Украины при проведении оценки действий аварийно-спасательных формирований ОСС ГЗ при реагировании на опасные события, последовательность составления Отчета об оценке действий на основе реализации «Рекомендаций о порядке оценки действий аварийно-спасательных формирований ОРС ЦЗ при реагировании на опасные события».

Ключевые слова: *оценка действий, порядок оценки действий, травмирование, гибель, повреждение техники*

*O. Teslenko, O. Dotsenko, O. Savchenko, O. Veresenko, A. Borysova,
Ukrainian Scientific and Research institute of Civil Protection*

CONCERNING EXPERIENCE EVALUATION OF ACTIONS OF OPERATIONAL-RESCUE DIVISIONS OF CIVIL PROTECTION SERVICE DURING RESPONSE ON HAZARDOUS EVENTS

The analysis of domestic and foreign experience in actions assessment of units of operational and rescue civil protection service during dangerous events response has been carried out. The criteria on which it is expedient to carry out actions assessment and main stages of the order of such work are determined. The main shortcomings of normative documents regarding the actions assessment of units of operational and rescue civil protection service during the elimination of fires and emergencies are described. The experience of units of operational and rescue civil protection service during the elimination of fires and emergencies has been studied. The main issues that are considered in the analysis of the activity of the management bodies, forces and means for the elimination of fires and emergencies are analyzed. The procedure of actions assessment of units of operational and

rescue civil protection service during during fire extinguishing and emergencies response is substantiated. The results of the work will be used by officials of operational and rescue civil protection service of the State Emergency Service of Ukraine during carrying out the assessment of actions of emergency rescue units of units of operational and rescue civil protection service during response to dangerous events, the sequence of compilation of the Report on assessment of actions on the basis of the implementation of «Recommendations on the procedure for assessing the actions of emergency rescue units of the units of operational and rescue civil protection service during response to dangerous events».

Key words: *evaluation of actions, actions evaluation procedure, injury, death, equipment damage.*